

ΣΤ' ΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΩΝ

Πρὸς στέγασιν τῶν σχολείων ἅτινα δὲν ἔχουν ἴδια διδακτήρια ἐνοικιάζονται ἰδιωτικὰ οἰκήματα. Ὁ νόμος τοῦ 1834 τὴν ὑπόδειξιν τῶν πρὸς μίσθωσιν διδακτηρίων εἶχεν ἐμπιστευθῆ εἰς τὰς ἐντοπίους ἐπιθεωρητικὰς ἐπιτροπὰς, τὴν δὲ πραγματοποιήσιν τῆς μισθώσεως καὶ τὴν πληρωμὴν τῶν ἐνοικίων εἰς τοὺς δήμους. Πῶς οἱ δήμοι ἐξεπλήρωσαν τὴν ὑποχρέωσιν των ταύτην περιγράφουν μετὰ τὰ μελανώτερα χρώματα αἱ μέχρι τοῦ 1914 ἐκθέσεις τῶν ἐπιθεωρητῶν. Οἱ ἀχυρῶνες καὶ οἱ σταῦλοι τῶν δημάρχων ἢ τῶν κομματικῶν τῶν φίλων, ὡς εἶδομεν, ἐμισθώνοντο, ἀντὶ ἀδροτάτων ἐνοικίων, διὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς διδακτήρια. Οἱ νόμοι ΣΙΒ, τοῦ 1841 ¹, ΓΤΟΔ' τοῦ 1909 ² καὶ ΓΧΟΑ' τοῦ 1910 ³ ὑπήγαγον μὲν τὴν μίσθωσιν τῶν δημοσίων καταστημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὰ διδακτήρια, εἰς δημοπρασίαν, ἀλλ' αὕτη ἀπέβλεπε μᾶλλον εἰς τὴν προστασίαν τοῦ δημοσίου ἀπὸ τῶν καταχρήσεων παρὰ εἰς τὴν ἐξασφάλισιν καταλλήλων οἰκημάτων. Πρώτην φοράν ἐλήφθη μέριμνα ὑπὲρ τῆς μισθώσεως ἱκανοποιητικῶν διδακτηρίων διὰ τοῦ νόμου 347 τοῦ 1914 ⁴, ὅστις ἀφήρесе ταῦτα ἀπὸ τῆς γενικῆς διαδικασίας τῆς δημοπρασίας πρὸς ἐνοικίασιν δημοσίων καταστημάτων. Κατ' αὐτόν, ἕξ μῆνας πρὸ τῆς λήξεως μισθώσεώς τινος ὁ οἰκεῖος ἐπιθεωρητῆς ὤφειλε νὰ ἐκδώσῃ προκήρυξιν πρὸς ἐνέργειαν δημοπρασίας, ἐν ἣ ὠριζε τὴν περιφέρειαν, ἐν ἣ ἔπρεπε νὰ κεῖται τὸ οἶκημα, τὴν διάρκειαν τῆς μισθώσεως, ἣτις δὲν ἠδύνατο νὰ εἶνε ἀνωτέρα τῶν 10 ἐτῶν καὶ τὸ ἀνώτατον ὄριον τοῦ μισθώματος. Ἡ δημοπρασία ἐνηργεῖτο ἐνώπιον ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης 1) ἐκ τοῦ

1. Γ. Βενθύλου, Θεσμολόγιον δημοτ. ἐκπαιδεύσεως, Ἀθῆναι, 1887, τ. Β' σ. 250.

2. Ἐφ. Κ. τ. Α' φύλλ. 233.

3. Ἐφ. Κ. τ. Α' φύλλ. 124.

4. Ἐφ. Κυβ. τ. Α' 325 (1914). Ὁ νόμος οὗτος ἐτροποποιήθη εἰς τὰς λεπτομερείας του διὰ τῶν νόμων 1068 (Ἐφ. Κυβ. 268) 1917), (Ἐφ. Κυβ. 148) 1920) καὶ τοῦ Ν. Δ. τῆς 22 Αὐγούστου 1917 (Ἐφ. Κυβ. 2421, πρὸς ἐκτέλεσιν δ' αὐτοῦ ἐξεδόθη τὸ Δ. τῆς 26 Δεκεμβρίου 1923.

ἀρμοδίου ἐπιθεωρητοῦ ἢ τοῦ προΐσταμένου τοῦ σχολείου, ὡς ἀνα-
 πληρωτοῦ αὐτοῦ, 2) ἐξ ἑνὸς νομομηχανικοῦ ἢ τοῦ ἐπαρχιακοῦ μη-
 χανικοῦ, καὶ 3) τοῦ ἀρμοδίου σχολιάτρου. Ἡ τοιαύτη σύστασις
 τῆς ἐπιτροπῆς παρεῖχεν ὅλας τὰς ἐγγυήσεις, ὅτι θὰ ἐμισθώνοντο τὰ
 πλέον κατάλληλα διδασκῆρια, διότι ὁ μὲν ἐπιθεωρητὴς θὰ ἔκρινεν
 αὐτὰ ἀπὸ τῆς παιδαγωγικῆς των πλευρᾶς, ὁ σχολίατρος ἀπὸ τῆς
 ἀπόψεως τῆς πληρώσεως τῶν ὄρων τῆς ὑγιεινῆς καὶ ὁ μηχανικὸς
 ἀπὸ ἀπόψεως στερεότητος κτλ. Πράγματι δὲ ὑπὸ τὴν ἰσχὺν τοῦ
 νόμου τούτου, ἂν δὲν ἐξευρέθησαν κατὰ πάντα ἄρτια διδασκῆρια,
 ἐστεγάσθησαν ὅμως τὰ σχολεῖα ἐν ἀνεκτοῖς ὅπωςδῆποτε κτιρίοις.
 Ὁ νόμος 347 εἰσήγαγε καὶ τὴν ἐξῆς καινοτομίαν, ἣ ὅποια ἔσχεν εὐ-
 χάριστα ἀποτελέσματα. Ἐπέτρεψε τὴν κατὰ τὴν δημοπρασίαν
 προσφορὰν πρὸς ἐνοικίαν γηπέδου μόνον, ἐφ' οὗ ἀνελάμβανεν ὁ
 ιδιώτης ν' ἀνεγείρῃ κτίριον συμφώνως πρὸς συντασσόμενον ὑπὸ τῆς
 ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας σχεδιάγραμμα. Τὸ ἀνε-
 γειρόμενον οὕτω διδασκῆριον εἶχε τὴν ὑποχρέωσιν τὸ δημόσιον
 νὰ διατηρῇ ὑπὸ μίσθωσιν ἐπὶ ὠρισμένον χρονικὸν διάστημα. Ὑπὸ
 τοὺς ὄρους τούτους κατεσκευάσθη εἰς τὰς πόλεις ἀριθμὸς τις διδα-
 κτηρίων, τὰ ὅποια ἐπλήρουν τοὺς κανόνας τῆς παιδαγωγικῆς καὶ
 τῆς ὑγιεινῆς, ἐνῶ τὰ ιδιωτικὰ οἰκῆματα, ὅσονδῆποτε καλὰ καὶ
 ἂν ἦσαν, πάντως παρουσίῳ ἐλλείψεις, ἐφ' ὅσον δὲν ἦσαν κα-
 τασκευασμένα ἐπίτηδες διὰ διδασκῆρια.

Δυστυχῶς, τὴν δημιουργηθεῖσαν εὐνοϊκὴν πῶς διὰ τὴν ἐκπαί-
 δευσιν κατάστασιν ἀνέτρεψαν οἱ νόμοι 5234 ¹ καὶ 5706 ² «περὶ
 διοικήσεως δημοσίων κτημάτων» καὶ τὰ πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῶν ἐκ-
 δοθέντα διατάγματα τῆς 18 Φεβρουαρίου 1932 ³ καὶ 19 Νεβρίου
 1932 ⁴ «περὶ στεγάσεως δημοσίων ὑπηρεσιῶν», ἅτινα ἐξακολου-
 θοῦν καὶ νῦν ἰσχύοντα. Μὲ τὴν πρόθεσιν τῆς ὑπαγωγῆς εἰς ἐνιαίαν
 διοίκησιν τῆς ἀκινήτου κρατικῆς περιουσίας συνεστήθη ἡ ὑπηρεσία

1. Ἐφ. Κυβ. τ. Α' 251 (1931).
2. Ἐφ. Κυβ. τ. Α' 335 (1932).
3. Ἐφ. Κυβ. τ. Α' 44.
4. Ἐφ. Κυβ. τ. Α' 409 (1932).

διοικήσεως δημοσίων κτημάτων, εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς ὁποίας περιελήφθη καὶ ἡ μίσθωσις οἰκημάτων πρὸς στέγασιν τῶν δημοσίων καταστημάτων, ἐπομένως καὶ ἡ μίσθωσις τῶν διδασκηρίων, δι' ἃ, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, οὐδεμία ἐξαίρεσις ἐγένετο δεκτὴ. Εἰς τὴν ἔδραν ἐκάστης οἰκονομικῆς ἐφορείας συνεστήθη ἐπιτροπὴ, ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ προέδρου τῶν πρωτοδικῶν, τοῦ προέδρου τῆς κοινότητος ἢ τοῦ δημάρχου, τοῦ νομομηχανικοῦ καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ ἐφόρου. Τῆς ἐπιτροπῆς, καλούμενος, μετέχει καὶ ὁ προϊστάμενος τῆς ὑπηρεσίας μετὰ δικαιώματος ψήφου, συμβουλευτὴς δὲ καὶ ὁ σχολίατρος. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἔχει καθῆκον νὰ κανονίζῃ τὸν ἀπαιτούμενον δι' ἐκάστην ὑπηρεσίαν χῶρον, νὰ ἐνεργῇ δέ, κατόπιν ἐγκρίσεως τῆς Διοικήσεως δημοσίων κτημάτων, τὴν πρὸς μίσθωσιν δημοπρασίαν, ἢ τελικὴ ἐγκρισις τῆς ὁποίας ὑπόκειται εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ διδασκῆρια, τὸ μέτρον τοῦτο ὑπῆρξε καταστρεπτικόν. Ἡ κανονιστικὴ τοῦ χώρου ἐπιτροπὴ, ἀποτελουμένη κατὰ μεγάλην πλειοψηφίαν ἐκ μελῶν ξένων πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἀγνοούντων τῆς ἀπαιτήσεως αὐτῆς, καθορίζει, ἐπηρεαζομένη ὑπὸ τῶν οἰκονομικῶν ὄρων, τὸν πρὸς στέγασιν τοῦ σχολείου χῶρον μετὰ μεγίστης φειδοῦς. Ἀκολουθῶς, κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς δημοπρασίας, ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας ἐνεργοῦσα, δὲν ἐγκρίνει τὸ καταλληλότερον οἶκημα, ἀλλὰ τὸ εὐθηνότερον. Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν τέλος, ἀποβλέπον ἀποκλειστικῶς εἰς τοῦ προϋπολογισμοῦ τὴν προστασίαν, καταφέρει τὸ ὀριστικὸν κτύπημα. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀποξενώσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀρχῶν ἀπὸ τῶν πρὸς μίσθωσιν δημοπρασιῶν εἶνε νὰ στεγάζωνται τὰ σχολεῖα οὐ μόνον εἰς ἀνεπαρκῆ, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλως ἀνθυγιεινὰ κτίρια. Οἱ μαθηταὶ στοιβάζονται ἐντὸς αἰθουσῶν ἀνηλίων καὶ μὴ ἀεριζομένων. Ὑπόστεγα καὶ διάδρομοι δὲν ὑπάρχουν, εἰς τρόπον ὥστε οἱ μαθηταὶ κατὰ τὰς ὥρας τῶν διαλειμμάτων νὰ εἶνε ἐκτεθειμένοι εἰς ὅλας τὰς δυσμενεῖας τοῦ καιροῦ καὶ εἰς τοὺς κινδύνους τῶν ὁδῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀναγκαστικῶς διασκορπίζονται. Εἶνε βεβαίως ἀξία πάσης ἐκτιμήσεως ἡ μέριμνα τῶν οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν πρὸς περιστολὴν τῶν δημοσίων ἐξόδων. Ἀπὸ τοῦ σημείου ὅμως αὐτοῦ μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἐμφανίζηται

τὸ Κράτος, καταστρέφον τὴν υἰεὶαν καὶ τὴν ζωὴν πολλάκις τῶν παιδίων, τὰ ὅποια τὸ ἴδιον ὑποχρεώνει ἐπὶ ἀπειλῇ βαρειῶν ποινῶν νὰ φοιτοῦν εἰς τὸ σχολεῖον, ὑπάρχει μεγάλη ἀπόστασις. Πᾶσα οἰκονομία πρέπει νὰ περιορίζηται ἐντὸς τῶν ὀρίων τοῦλάχιστον, πέραν τῶν ὁποίων ἀποβαίνει ἐπιβλαβής. Ἐν, διὰ τῆς μισθώσεως ἀκαταλλήλων κτιρίων, ἐξοικονομοῦνται σήμερον ὀλίγα ἑκατοντάδες δραχμῶν, ἐλαττώνεται ὅμως ἡ ζωτικότητα τοῦ Ἔθνους διὰ τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν νέων ἐντὸς τῶν ἀθλίων ἐκείνων κτιρίων, τὰ ὅποια ἐμποδίζουν τὴν φυσιολογικὴν τῶν ἀνάπτυξιν καὶ ἐπιφέρουν τὸν φυσικὸν καὶ ψυχικὸν μαρασμόν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1935—1936 κατεβλήθησαν δι' ἐνοίκια τῶν δημοτικῶν σχολείων συμφώνως πρὸς τὸν ἀπολογισμόν τῆς χρήσεως ταύτης δρ. 20.981.000.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπίπλωσιν τῶν διδασκηρίων, αὕτη περιλαμβάνει ἐν ταῖς αἰθούσαις διδασκαλίας τὰ θρανία, τὴν ἔδραν τοῦ διδασκάλου, τοὺς μελανοπίνακας, καὶ εἰκόνας τινὰς ἀνηρτημένους ἐπὶ τῶν τοίχων. Τὰ θρανία ἀπετελοῦντο ἐκ δύο σανίδων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βεβαμμένων μαύρων, αἵτινες ἐστερεώνοντο παραλλήλως ἢ μία πρὸς τὴν ἄλλην. Ἡ κατώτερον τοποθετημένη ἐξ αὐτῶν ἐχρησίμευεν ὡς κάθισμα τῶν μαθητῶν, ἡ δ' ὑψηλοτέρα, ἣτις καὶ ἀπεῖχεν ὀλίγον τῆς πρώτης, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀφίνηται χῶρος διὰ τὸ σῶμα, ὡς γραφεῖον. Ὑπὸ τὴν ὑψηλοτέραν σανίδα ἐσχηματίζετο εἶδος θυρίδος πρὸς τοποθέτησιν τῶν βιβλίων τῶν μαθητῶν. Τὰ θρανία εἶχον μῆκος 4 μ. καὶ ὕψος 0.75 μ. περίπου. Ἐρρυσίνωτον δὲν ἔφερον τὰ θρανία, ἐκάθηντο δ' εἰς ταῦτα μαθηταὶ διαφόρου ἀναστήματος καὶ διαπλάσεως, ἦσαν δηλ. ἐν εἶδος κλίνης Προκρούστου, ἐφ' ἧς ἐστρεβλώνοντο τὰ σώματα τῶν μαθητῶν. Τῇ εἰσηγήσει τοῦ νομομηχανικοῦ Καλλία ἐξεδόθη τὴν 4 Δεκεμβρίου 1898¹ διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου καθιερώοντο τὰ διέδρα θρανία, εἰς ἕξ τύπους, ἀναλόγους πρὸς τὸ ἀνάστημα τῶν μαθητῶν. Ἐσχάτως εἰσήχθησαν καὶ τὰ ὀρθοπεδικὰ θρανία, μονόεδρα, δυνάμενα νὰ προσαρμόζωνται πρὸς τὴν διάπλωσιν ἐκάστου μαθητοῦ καὶ μεταβαλλόμενα ἐκάστοτε συμφώνως πρὸς

1. Ἐφ. Κ. τ. Α' ἔτους 1899 φύλλ. 10.

τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Σήμερον τὰ πλεῖστα τῶν σχολείων εἶνε ἐφωδιασμένα μὲ δῖεδρα θρανία, τῶν ὁποίων οἱ τύποι ηὐξήθησαν εἰς ὄκτω, ἀπομένουν ὁμως καὶ τινὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πρωτεύουσῃ, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται ἀκόμη τὰ πολύεδρα, τείνοντα ὅπως δῆποτε νὰ ἐκλείψουν. Ἡ δαπάνη τῆς κατασκευῆς τῶν θρανίων καταβάλλεται συνήθως ἐκ τοῦ κεφαλαίου τῶν ἐκπαιδευτικῶν τελῶν ἀνέρχεται δ' αὕτη εἰς 15 περίπου ἑκατομμύρια ἑτησίως, κοστίζει δ' ἕκαστον δρ. 150 περίπου. Σχολεῖα τινὰ, διαθέτοντα ἰδίους πόρους, κατασκευάζουν τὰ θρανία τῶν ἐκ χρημάτων τῶν σχολικῶν ταμείων. Τὰ πολύεδρα θρανία ἐτοποθετοῦντο εἰς δύο παραλλήλους σειράς, αἵτινες ἀφίνον μεταξύ των καὶ ἑκατέρωθεν δίοδον τινὰ. Τὰ δῖεδρα τοποθετοῦνται εἰς σειράς ἀναλόγους πρὸς τὸ πλάτος τῆς αἰθούσης ἀφίνεται δὲ πάλιν μεταξύ τῶν διαδόχων σειρῶν μικρὸς τις χῶρος διὰ δίοδον. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς αἰθούσης εὐρίσκεται τοποθετημένη ἡ ἔδρα τοῦ διδασκάλου, ἀριστερᾷ δ' αὐτῆς καὶ συνήθως εἰς τὴν γωνίαν τῆς αἰθούσης ὁ μελανοπίναξ. Εἰκόνες ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἢ τῶν ἡρώων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἐλαχίστων ἤδη σχολείων κοσμοῦν τοὺς τοίχους, διότι κρίνονται αὗται ἀντιπαιδαγωγικά, ὡς διασπῶσαι τὴν προσοχὴν τῶν μαθητῶν.

Εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι ἀπὸ διδακτηρικῆς γενικῶς ἀπόψεως ἐπραγματοποιήθη μέχρι σήμερον σημαντικὴ πρόοδος καὶ ὅτι καταβάλλεται προσπάθεια πρὸς βελτίωσιν αὐτῆς, ἴσως μάλιστα μεγαλύτερα τῆς ἐπιτρεπομένης ὑπὸ τῶν ὑπαρχουσῶν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως οἰκονομικῶν συνθηκῶν. Ἐν τούτοις εἰς τινὰ μέρη ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη ἡ παλαιὰ θλιβερά κατάστασις, ἥτις ὁμως ὀφείλεται ὄχι τόσον εἰς καθυστέρησιν κρατικῆς προνοίας, ὅσον εἰς ἀβελτηρίαν τῶν διδασκάλων. Εἶδον ὁ ἴδιος ἐν τινὶ σχολείῳ τῆς Εὐρυτανίας τὴν διδασκάλισσαν, ἐντὸς τῆς αἰθούσης καὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς παραδόσεως, νὰ ψήνη τὸ φαγητόν της, παραπλεύρως δ' αὐτῆς τὴν μητέρα της πλέκουσαν. Ἐν ἄλλῳ σχολείῳ τῆς Βοιωτίας ὁ διδάσκαλος εἶχεν ἐγκατεστημένην ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς διδασκαλίας τὴν κλίνην του, ἐστρωμένην μὲ βρωμερὰ ράκη. Φαντάζεται τις πόσον δύναται νὰ παιδαγωγῆσῃ καὶ διδάξῃ ὑπὸ τοιούτους ὄρους τὸ σχολεῖον. Εὐτυχῶς ὅτι αἱ περιπτώσεις αὗται εἶνε ἐλάχισται.

Ζ' ΣΧΟΛΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΙΣ

Ἐντὸς τῶν σκοπῶν τοῦ σχολείου εἶνε καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν σωματικῶν δυνάμεων τοῦ μαθητοῦ. Προϋπόθεσις ὅμως τῆς τοιαύτης προσπάθειας τοῦ σχολείου καὶ βάσις αὐτῆς εἶνε ἡ ὑγιεινὴ κατάστασις τῶν μαθητῶν. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου προέβαλεν ἡ ἀνάγκη τοῦ θεσμοῦ τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς, ὅστις πρὸ πολλοῦ ἔχει εἰσαχθῆ εἰς τὰ μᾶλλον πεπολιτισμένα Κράτη. Συναφῆς πρὸς τὴν σχολικὴν ὑγιεινὴν ἡ μᾶλλον οὐσιῶδες μέρος αὐτῆς εἶνε καὶ ὁ κλάδος τῆς παιδολογίας, ὅστις ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐξέτασιν τοῦ παιδίου καὶ ὅστις ἀποτελεῖ ἀπαρασίτητον συμπλήρωμα τῆς παιδαγωγικῆς. Ἀφ' ἧς ἡ ἐπιστήμη παρεδέχθη ὅτι τὸ παιδίον ἔχει ἰδικὴν του ὄντοτητα μὲ ἰδίαν ψυχολογίαν καὶ διανοητικότητα καὶ μὲ ἴδιον ὀργανισμόν, παρουσιάζοντα ἰδιότητας διαφόρους τοῦ ἐνηλίκου ἀνθρώπου, ἡ παιδολογία ἀπέβη ἰσχυρὸς παράγων ἐν τῇ ἀγωγῇ τοῦ παιδίου. Ἡ παιδολογία βοηθεῖ καὶ προάγει τὴν πειραματικὴν ψυχολογίαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ νεωτέρα παιδαγωγικὴ.

Μέχρι τοῦ 1914 ἐμβρυώδης ὄλως ἦτο ἡ κατάστασις τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς παρ' ἡμῖν. Ὁ νόμος τοῦ 1834 (ἄρθρ. 37 παρ. 3) ἀνέθετεν εἰς τὸν ἐπιτόπιον ἐπιθεωρητὴν τῶν σχολείων τὴν ἐπαγρύπνησιν «εἰς τὴν κατάστασιν τῆς υγείας εἰς τὰ σχολεῖα». Αἱ τρῶγλαι, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐλειτούργουν τὰ σχολεῖα καὶ ἡ ἀκαθαρσία, ἣτις ἐμάστιζε τοὺς μαθητάς, ἀποδεικνύουσι τὸν βαθμὸν τῆς ἐπαγρυπνήσεως ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου τῶν ἐπιτροπῶν, αἵτινες ἄλλως τε, ὅπως εἶδομεν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἶχον περιπέσει εἰς ἀχρηστίαν. Τὴν 4 Ἀπριλίου 1835 ἐξεδόθη τὸ διάταγμα «περὶ εἰσαγωγῆς τοῦ ἐμβολιασμοῦ τῆς δαμαλίδος»¹, διὰ τοῦ ὁποίου (ἄρθρ. 7) ἀπηγορεύθη «ἡ εἴσοδος εἰς σχολεῖον, διδασκαλεῖον, τεχνικὸν κατάστημα ἢ στρατιωτικὸν τάγμα εἰς ὅλους ὅσοι δὲν ἔκβαλον εὐλογίας ἢ δὲν ἐμβολιάσθησαν. Τοῦτο δὲ γνωρίζεται ἀπὸ τὰ ἴχνη τῶν δύο εἰρημένων ἀσθενειῶν ἢ ἀποδεικνύεται διὰ τῆς κατὰ νόμον τοῦ ἐμβολιασμοῦ μαρ-

1. Ἐφ. Κυβ. τεύχ. Α' φύλλ. 11.

τυρίας. "Οθεν (άρθρ. 8) ἅπαντες οἱ προεστῶτες τῶν σχολείων, διδασκαστηρίων, βιομηχανικῶν ἐργαστηρίων, πρὸς δὲ τούτοις καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ ὑποχρεοῦνται ὄχι μόνον νὰ μὴ παραδέχωνται, ἀλλὰ καὶ νὰ γνωστοποιῶσιν ἐκείνους, οἵτινες οὔτε φυσικὰ εὐλογίας εἶχον, οὔτε ἐμβολιασμὸν μαρτυρικὸν ἔχουσιν. Οἱ ἐναντία τῶν ἐνταῦθα διοριζομένων πράττοντες παιδεύονται κατὰ τὸ 569 ἄρθρ. τοῦ ποινικοῦ νόμου». Μία ἐγκύκλις τοῦ Ἑπιτελείου ὑπ' ἀριθ. 8367 τῆς 4 Ἰουλίου 1884¹, ἐκδοθεῖσα μετὰ γνώμην τοῦ ἰατροσυνεδρίου, ἐπανελάμβανε τὴν ἀνάγκην τοῦ δαμαλισμοῦ καὶ ἀναδαμαλισμοῦ τῶν μαθητῶν, ἀπέκρουσε δὲ τὸ μέτρον τῆς διακοπῆς τῶν μαθημάτων λόγῳ τῆς νόσου εὐλογίας, ὡς μὴ συντελεστικόν. Ὁ νόμος ΧΘ' τοῦ 1878 «περὶ συστάσεως τοῦ διδασκαλείου ἐν Ἀθήναις» μεταξὺ τῶν διδασκτέων ἐν τῷ διδασκαλείῳ μαθημάτων περιελάμβανε καὶ τὴν ὑγιεινὴν, τὸ δ' ἐκτελεστικὸν αὐτοῦ διάταγμα τῆς 25 Μαΐου 1878 ὥριζε δύο ὥρας καθ' ἑβδομάδα τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς ἐν τῇ γ' τάξει τῶν διδασκαλείων. Εἰδικὸς καθηγητὴς τοῦ μαθήματος τούτου δὲν προεβλέπετο, ἐδίδασκε δ' αὐτὸ εἰς ἐκ τῶν ἐν τῷ διδασκαλείῳ ὑπηρετούντων ἄλλων καθηγητῶν, ἰδίᾳ δὲ ὁ καθηγητὴς τῶν φυσικῶν ἢ ὁ διευθυντής. Τὸ 1894 ἐξεδηλώθη κάπως ἐμφανέστερον ἡ ἐπέμβασις τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ σχολείου, διὰ τῶν διαταγμάτων περὶ ἀνεγέρσεως διδασκαστηρίων καὶ κατασκευῆς τῶν θρανίων ὑπὸ ὑγιεινοῦς ὄρους. Ὁ νόμος ΒΤΜΘ' τοῦ 1895 προέβλεπε τὴν διδασκαλίαν καὶ τῆς ὑγιεινῆς ὡς ἐφαρμογὴν τοῦ μαθήματος τῆς φυσικῆς ἱστορίας, ἐπίσης δὲ τὰ κατόπιν αὐτοῦ ἐκδοθέντα προγράμματα περιελάμβανον εἰς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ὑγιεινὴν, ἐλάμβανε δὲ πρόνοιαν, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶδομεν, περὶ ὑγιεινῆς κατασκευῆς τῶν διδασκαστηρίων καὶ τῶν θρανίων. Τὴν 17 Σεβρίου 1908 ἐξεδόθη τῇ προτάσει τοῦ Ἑπιτελείου τῆς Παιδείας Σ. Στάθ Β. διάταγμα «περὶ συστάσεως ἐν τῷ Ἑπιτελείῳ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως γραφείου τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς»² διὰ τοῦ ὁποίου συνεστήθη παρὰ τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ἑπιτελείου Παιδείας γραφεῖον σχολικῆς ὑγιεινῆς μετὸν σκοπὸν

1. Βενθύλου, Θεσμολόγιον, τ. Β', 1887, σελ. 212.

2. Ἐφ. Κυβ. τ. Α' 239 (1908).

1) τῆς ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως ἐπιθεωρήσεως τῶν διδασκηρίων κλ., 2) τῆς ἀπὸ τῶν μεταδοτικῶν καὶ μολυσματικῶν νόσων προφυλάξεως τῶν εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντων, 3) τῆς ἐπὶ τῆς ὑγείας τῶν μαθητῶν καὶ τῆς καθόλου σωματικῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν ἐπαγρυπνήσεως καὶ 4) τῆς διαδόσεως τῶν θεμελιωδῶν γνώσεων τῆς ὑγιεινῆς κλ. διὰ τῶν διδασκόντων καὶ τῶν διδασκομένων εἰς τὸν λαόν. Προϊστάμενος τοῦ γραφείου ὤρισθη ὁ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Λαμβανομένου ὅμως ὑπ' ὄψιν, ὅτι οὗτος οὔτε εἰδικὸς ἦτο, οὔτε ὄργανα διέθετε κατάλληλα, ὁ σκοπὸς τοῦ γραφείου ἐν τῇ πραγματικότητι ἦτο ὅλως ἀνέφικτος. Διὰ τοῦ ὑποβληθέντος τὴν 22 Νεβρίου 1908 νομοσχεδίου «περὶ ὀργανώσεως τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου Ἐκκλησιαστικῶν κλ.», μὴ ψηφισθέντος ὅμως, ὁ ἴδιος Ὑπουργὸς μετέτρεπε τὸ γραφεῖον εἰς τμήμα μὲ προϊστάμενον τὸν καθηγητὴν τῆς ὑγιεινῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ὁ νόμος ΓΨΚΑ' τοῦ 1910¹ καὶ ὁ τροποποιήσας αὐτὸν ΔΙΒ' τοῦ 1912² ἐσταθεροποίησαν τὸ γραφεῖον τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς παρὰ τῇ κεντρικῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Ὑπουργείου καὶ ὤρισαν προϊστάμενον αὐτοῦ ἰατρόν, ἐγκύψαντα εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν σχολικὴν ὑγιεινὴν καὶ τὴν παιδολογίαν. Προϊστάμενος τοῦ γραφείου διορίσθη κατόπιν διαγωνισμοῦ ὁ ἤδη διευθυντὴς τοῦ τμήματος τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἐμμ. Λαμπαδάριος, ὁ ὁποῖος εἶνε ὁ κατ' ἔξοχὴν δημιουργὸς τῆς ὑπηρεσίας τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς ἐν Ἑλλάδι καὶ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἰκανότητα καὶ φιλοπονίαν τοῦ ὁποίου ὀφείλεται ἡ ἔκτασις καὶ τὰ ἀποτελέσματα, ἅτινα ἔχει νὰ ἐπιδείξη σήμερον ἡ σχολικὴ ὑγιεινὴ. Διὰ τοῦ ἀπὸ 26 7βρίου 1911 Β. διατάγματος³ καθωρίσθη ἡ ἀρμοδιότης τοῦ γραφείου περίπου ἡ αὐτὴ μὲ τὴν περιλαμβανομένην ἐν τῷ μνημονευθέντι διατάγματι τοῦ 1908, ἐλήφθη δὲ πρόνοια διὰ τὴν ἰδρυσιν παρ' αὐτῷ παιδολογικοῦ ἐργαστηρίου πρὸς ἐνέργειαν παρατηρήσεων καὶ ἐρευνῶν ἐπὶ τῶν μαθητῶν. Πολὺ πρὸ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς κρατικῆς

1. Ἐφ. Κυβ. τ. Α' 178 (1910).

2. Ἐφ. Κυβ. τ. Α' 22 (1912).

3. Ἐφ. Κυβ. τ. Α' 273.

μερίμνης ὑπὲρ τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς εἶχεν ἀρχίση ἢ σχετικὴ κίνησις μεταξὺ τοῦ ἱατρικοῦ καὶ τοῦ παιδαγωγικοῦ κόσμου. Μελέται, δημοσιευόμεναι εἰς τὰ κατὰ τὴν πρὸ τοῦ 1890 περίοδον ἐκδιδόμενα περιοδικὰ (Πλάτων, Ἀθήναιον κλ.) ἐτόνιζον τὴν ἀνάγκην τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς καὶ ἐξῆρουν τὰ ἐκ ταύτης μέλλοντα νὰ προκύψουν ἀγαθὰ. Τὸ συγκροτηθὲν ἐν Ἀθήναις τὴν 6 Μαΐου 1901 πανελλήνιον ἱατρικὸν συνέδριον διετύπωσε τὴν εὐχὴν¹, τῇ εἰσηγήσει τοῦ ἱατροῦ Κ. Παπαγιάννη, νὰ συστηθῇ ἀνώτατον κεντρικὸν ἐποπτικὸν συμβούλιον, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ μετέχουν καὶ 2—3 ἱατροὶ καὶ νὰ προστεθῇ ἀνὰ εἰς ἱατρὸς εἰς τὰ λειτουργοῦντα τοπικὰ ἐποπτικὰ συμβούλια τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Καὶ κεντρικὸν μὲν ἐποπτικὸν συμβούλιον συνεστήθη διὰ τοῦ νόμου ΓΩΚΗ' (1911) δὲν μετέσχον ὅμως οὔτε αὐτοῦ, οὔτε τῶν τοπικῶν ἐποπτικῶν συμβουλίων ἱατροὶ. Τὸ 1903 ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Α. Σ. Ματλῆ καὶ τοῦ σχολάρχου Κοραϊᾶ ἐγχειρίδιον σχολικῆς ὑγιεινῆς, κατὰ δὲ τὸ 1904 ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Κ. Σάββα τὸ βιβλίον «Νύξεις τινὲς πρὸς βελτίωσιν τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς ἐν Ἑλλάδι» καὶ ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Γ. Βλάμη «Ἡ ὑγιεινὴ τοῦ σχολείου»².

Τὰ ληφθέντα ὡς ἀνωτέρω μέτρα ἀπετέλεσαν τὴν προεργασίαν οὕτως εἰπεῖν τῆς συστηματικῆς ὀργανώσεως τῆς σχολιατρικῆς ὑπηρεσίας, ἥτις ἐπραγματοποιήθη διὰ τοῦ νόμου 240 τοῦ 1914 καὶ τῶν τροποποιησάντων αὐτὸν 567 καὶ 1967 τοῦ 1917, 2457 τοῦ 1920 καὶ 4120 τοῦ 1928. Δι' αὐτῶν παρ' ἐκάστη μὲν περιφερεία γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν σχολείων ἰδρύθη θέσις ὑγειονομικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν σχολείων, παρ' ἐκάστη δὲ περιφερεία ἐπιθεωρητοῦ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως θέσις σχολιάτρου, εἰς οὓς ἀνετέθη γενικῶς ἢ φροντίς ὑπὲρ τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς, τῶν καθηκόντων αὐτῶν καθορισθέντων λεπτομερῶς διὰ τοῦ ἀπὸ 7 Ἀπριλίου 1917 διατάγματος³. Αἱ ὑπηρεσίαι, τὰς ὁποίας προσέφευεν ἡ σχολιατρικὴ ὑπηρε-

1. Βλ. Ἐμμ. Ν. Λαμπαδαρίου, Σχολικὴ ὑγιεινὴ μετὰ στοιχείων παιδολογίας, ἐκδ. Γ' ἐν Ἀθήναις, 1934, σελ. 20.

2. Ἐμμ. Λαμπαδαρίου, ἴδε ἀνωτέρω.

3. Ἐφ. Κυβ. τ. Α' 62 τοῦ 1917.

σία μέχρι τοῦ 1926, εἶνε μεγάλαι. Ἐπέτυχε νὰ καταστῆ διὰ τοῦ νόμου 2457 ὑποχρεωτικὸς ὁ δαμαλισμὸς τῶν μαθητῶν, κατεβίβασε τὴν νοσηρότητα τῶν μαθητῶν ἀπὸ 34.25 ο)ο εἰς ὃ ποσοστὸν ἀνῆρχετο τὸ 1915—1916, εἰς 22.50 ο)ο ¹, ἐμερίμνησε διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν λοιμωδῶν νόσων, εἰσήγαγε τὸ δελτίον ὑγείας τῶν μαθητῶν, ἐνεβολίασεν ἑκατοντάδας χιλιάδων μαθητῶν, ἐφρόντισε διὰ τὴν διάδοσιν τῶν ἀρχῶν τῆς ὑγιεινῆς καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς εἰς τὸ διδάσκον προσωπικὸν καὶ τὸν λαὸν καὶ τὴν ἴδρυσιν σωματείων πρὸς προστασίαν τῆς ὑγείας τοῦ παιδὸς κλ. ². Δυστυχῶς τὸ 1926 ἡ σχολιατρικὴ ὑπηρεσία, ὅπως ἄλλως τε καὶ ὅλη ἡ ἐκπαίδευσις, ὑπέστη βαρὺ πλήγμα. Διὰ τοῦ νομοθ. διατάγματος τῆς 14 Μαρτίου, 1926 κατηργήθησαν πᾶσαι αἱ θέσεις τῶν σχολιάτρων, πλὴν ἕξ, ὡρίσθη δὲ ἐπίδομα ἐκ δρ. 500 εἰς 45 ἰατροὺς διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων τοῦ σχολιάτρου καὶ ἀνετέθη εἰς τοὺς δήμους καὶ τὰς κοινότητας τὸ βᾶρος τῆς πληρωμῆς τοῦ μισθοῦ των. Ὅπως εἶνε αὐτονόητον, οἱ μὲν λαμβάνοντες ὡς μόνην ἀμοιβὴν τὸ 500 δρ. ἐπίδομα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προσφέρουν ὑπηρεσίαν τινὰ ἀξιόλογον, οἱ δὲ δήμοι καὶ αἱ κοινότητες ἠρνήθησαν νὰ ἐκτιγληρώσουν τὰς ὑποχρεώσεις των. Τοιοῦτοτρόπως κατ' οὐσίαν ἡ σχολιατρικὴ ὑπηρεσία περιωρίσθη εἰς τοὺς 12 ὑγειονομικοὺς ἐπιθεωρητὰς καὶ τοὺς ἕξ κρατικοὺς σχολιάτρους. Παρὰ ταῦτα ὅμως καὶ παρὰ τὰς δυσχερείας, ἰδίως οἰκονομικὰς, καθ' ὧν εἶχε νὰ ἀντιπαλαίση, κατώρθωσεν ὅπως-δήποτε ν' ἀνταποκριθῆ εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς. Ὡς προκύπτει ἐκ τῆς δημοσιευθείσης ἐνιαυσίας ἐκθέσεως τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1930—1931 ἡ μαθητικὴ νοσηρότης ὑπεβιβάσθη εἰς 18.25 ο)ο ³ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἐνεβολιάσθησαν δὲ κατ' αὐτὸ περὶ τὰς 120 χιλ. μαθητῶν

1. Ἐνιαυσία ἐκθέσις περὶ τῶν πεπραγμένων ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς σχολ. ὑγιεινῆς κατὰ τὸ σχολ. ἔτος 1930—31, Ἀθῆναι, σελ. 12.

2. Βλ. εἰσηγ. ἐκθεσιν νόμου 2457 εἰς Ἐμμ. Λαμπαδαρίου, Κώδιξ σχολ. ὑγιεινῆς, Ἀθῆναι, 1922, σελ. 37.

3. Ἡ κλίμαξ, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ἡ νοσηρότης τῶν μαθητῶν εἶναι ἡ ἑξῆς: 1915—16, 34.25 ο)ο, 1919—20, 32.03 ο)ο, 1920—21, 23.00 ο)ο, 1925—26, 22.50 ο)ο, 1926—27, 24.50 ο)ο, 1928—29, 19.60 ο)ο, 1923—30, 19 ο)ο καὶ 1930—31, 18.25 ο)ο.

καὶ ἐθεραπεύθησαν εἰς σχολικὰ ἰατρεῖα 34 χιλιάδες. Ἐπὶ ἐξετασθέντων 295.630 μαθητῶν εὐρέθησαν ἀσθενεῖς 15.250 ὁ ἐξ ὧν τὰ 1000 περίπου ἐξ ὀξέων λοιμωδῶν νοσημάτων. Συνεστήθησαν ἀντιτραχωματικά καὶ ἀνθελονοσιακὰ συνεργεῖα, καὶ ὑπεχρεώθησαν οἱ σχολίατροι νὰ διδάσκουν τὴν ὑγιεινὴν ἐπὶ 2 ὥρας καθ' ἑβδομάδα εἰς τὰ γυμνάσια καὶ τὰς Π. Ἀκαδημίας, ἰδρύθη ἐν Ἀθήναις ὑγειονομικὸν κέντρον, ἐν τῷ Ἰατρείῳ Βύρωνος τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ὅπου κατὰ τὸ ἔτος 1930—31 ἤρχισε νὰ γίνεται ἡ πρώτη ἰατρικὴ ἐξέτασις τῶν μαθητῶν ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως.

Διὰ τοῦ Διατάγματος τῆς 25 Ἰβρίου 1933¹ ἀναδιωργανώθη πῶς ἡ σχολιατρικὴ ὑπηρεσία πάντως ἐντὸς τῶν οἰκονομικῶν ὁρίων, τῶν δημιουργηθέντων ὑπὸ τοῦ διατάγματος τοῦ 1926. Κατόπιν τούτου ἀπετελέσθη αὕτη ἐκ 17 σχολιάτρων α' τάξεως, 5 β' τάξεως καὶ 30 γ' τάξεως, ὑπ' αὐτὴν τὴν σύνθεσιν δὲ ὑφίσταται καὶ μέχρι σήμερον. Οἱ σχολίατροι γ' τάξεως ἔχουν βαθμὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γραφέως α' τάξεως, εἶνε δ' εὐκόλον νὰ φαντασθῇ τις ποίου ἐπιπέδου ἐπιστήμονες δέχονται νὰ ὑπηρετήσουν ὑπὸ τοιαύτην γλίσχρον ἀμοιβὴν καὶ ποίας ὑπηρεσίας δύναται νὰ προσμένῃ παρ' αὐτῶν τὸ Κράτος. Διὰ νὰ δυνηθῇ ἡ σχολιατρικὴ ὑπηρεσία νὰ φέρῃ τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα προσδοκᾷ παρ' αὐτῆς ἡ ἐπιστήμη, πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἐνισχυθῇ. Εἶνε ἀνάγκη νὰ διορισθῇ παρ' ἑκάστῳ ἐπιθεωρητῆ δημοτ. ἐκπαιδεύσεως ἀνὰ εἰς σχολίατρος, παρ' ἑκάστῳ δὲ γεν. ἐπιθεωρητῆ ἀνὰ εἰς ὑγειον. ἐπιθεωρητῆς, νὰ αὐξηθῇ ὁ μισθὸς τῶν σχολιάτρων τούλάχιστον εἰς μισθὸν εἰσηγητοῦ, διότι ἄλλως δὲν δύνανται νὰ ἐξευρεθοῦν κατάλληλα πρόσωπα, νὰ ληφθῇ πρόνοια περὶ εἰδικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ σχολιατρικοῦ προσωπικοῦ, νὰ εἰσαχθῇ ὁ θεσμὸς τοῦ γενικοῦ ὑγειον. ἐπιθεωρητοῦ πρὸς παρακολούθησιν τῆς συντελουμένης ἐργασίας καὶ νὰ πολλαπλασιασθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑγειονομικῶν κέντρων.

Συναφῆς πρὸς τὴν σχολικὴν ὑγιεινὴν καὶ ἀναγκαῖον συμπλήρωμα αὐτῆς εἶνε ἡ σχολικὴ ἀντίληψις καὶ πρόνοια, τουτέστιν ἡ μέριμνα διὰ τὴν δημιουργίαν εὐμενῶν βιοτικῶν ὄρων ὑπὲρ τῶν μαθητῶν.

1. Ἐφ. Κυβ. τ. Α' 327 τοῦ 1933.

Ἡ σχολικὴ ἀντίληψις καὶ πρόνοια δὲν εἶνε ἐκδήλωσις φιλανθρωπίας, ἀλλὰ πηγάζει ἐκ τῆς ὑποχρεώσεως, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ κοινωσία καὶ συνεπῶς τὸ Κράτος, ὅπως τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὴν ἄτομα διατηρῶνται ἐν ὑγιεῖ καταστάσει διὰ ν' ἀποβοῦν εὐεργετικά καὶ ὠφέλιμα κοινωνικά στοιχεῖα. Ἄλλως τε δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἀγωγή, ἂν δὲν ἔχουν ἐξασφαλισθῇ οἱ στοιχειώδεις τοῦλάχιστον ὅροι τῆς ζωῆς. Ὁ τρέμων ἐκ τοῦ ψύχους, ὁ πεινασμένος μαθητής, εἶνε καταφανές ὅτι δὲν δύναται νὰ παρακολουθήσῃ τὴν διδασκαλίαν, διότι δὲν ἔχει ἐλευθέρως τὰς πνευματικὰς του δυνάμεις. Προκειμένου ἰδίᾳ περὶ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως, θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ὑποστηριχθῇ καὶ νομικὴ ὑποχρέωσις τῆς πολιτείας πρὸς ἄσκησιν σχολικῆς ἀντιλήψεως. Ἐφ' ὅσον ὁ μαθητής ὑποχρεώνεται, ἐπὶ ἀπειλῇ μάλιστα ποινῶν, νὰ φοιτᾷ ἐπὶ ὠρισμένον χρονικὸν διάστημα εἰς τὸ σχολεῖον, πρέπει νὰ χορηγηθοῦν αὐτῷ καὶ τὰ μέσα τῆς ἐκπληρώσεως τῆς τοιαύτης ὑποχρεώσεώς του, ἥτις ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει καθίσταται ἀναγκαστικῶς ἀνεκπλήρωτος. Ἄν ὁ μαθητής εἶνε ρακένδυτος, νηστικός, ἀνυπόδητος, δὲν ἔχη βιβλία, πῶς θὰ ὑποχρεωθῇ νὰ φοιτήσῃ εἰς τὸ σχολεῖον; Ἄλλὰ καὶ λόγοι κοινωνικῆς ἰσορροπίας ἐπιβάλλουν τὴν σχολικὴν ἀντίληψιν. Εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου, τὸ ὁποῖον βλέπει τοὺς συμμαθητάς του ἀπολαύοντας ὅλων τῶν ἀνέσεων τῆς ζωῆς, ἐνῶ αὐτὸ στερεῖται καὶ τοῦ ἄρτου, καὶ τὸ ὁποῖον συχνάκις εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀντιμετωπίζῃ τὴν περιφρόνησιν τούτων, καθισταμένην αἰσθητοτέραν λόγῳ τῆς σκληρότητος, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν μικρὰν ἡλικίαν, ἀναγκαστικῶς θὰ γεννηθῇ ἡ ἀντίδρασις καὶ θ' ἀναπτυχθοῦν αἰσθήματα οὐχὶ βεβαίως ἀγάπης καὶ φιλίας. Ἄν ὅμως γενικῶς πᾶσα πρᾶξις φιλανθρωπίας δέον ν' ἀσκῆται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ θίγηται ἡ φιλοτιμία τοῦ εὐεργετουμένου, κατὰ μείζονα λόγον ἡ σχολικὴ ἀντίληψις πρέπει νὰ ἐνεργῆται μετὰ ἐξαιρετικῆς λεπτότητος καὶ περινοίας, διὰ νὰ μὴ ἐπιφέρῃ ἀντίθετα ἠθικὰ ἀποτελέσματα. Ἄστοχος ἄσκησις τῆς σχολικῆς ἀντιλήψεως συνεπάγεται τὴν ταπείνωσιν καὶ τὸν ἐξευτελισμὸν τῶν μαθητῶν, εἶνε δὲ πιθανὸν νὰ συνηθίσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι δύνανται νὰ ζήσουν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἄλλων καὶ οὕτω νὰ χαλαρωθῇ ἡ ἐνεργητικότης των καὶ ἀποβοῦν παθητικὰ στοιχεῖα

τῆς κοινωνίας. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἐγεννήθη ἡ ἀνάγκη, ὅπως ἡ ἀντίληψις παρέχεται εἰς ἀντάλλαγμα προσφερομένης ὑπὸ τῶν μαθητῶν ὑπηρεσίας. Εἰς τὰ οἰκοτροφεία καὶ τὰ μαθητικά συσσίτια, τὰ χορηγούμενα ἐπ' ἀμοιβῇ, οἱ μηδὲν καταβάλλοντες ἄποροι μαθηταὶ ὑποχρεοῦνται νὰ ἐξυπηρετοῦν κατὰ τὸ φαγητὸν τοὺς συμμαθητάς των, οἱ ὅποιοι καταβάλλουν περισσότερα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καλύπτηται καὶ ἡ διὰ τοὺς ἀπόρους δαπάνη. Τὸ σύστημα τοῦτο, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, δὲν ἐνέχει τι τὸ ταπεινωτικόν, διότι ὁ μαθητὴς ἐργάζεται καὶ εἰς ἀμοιβὴν τῆς ἐργασίας του λαμβάνει τὸ συσσίτιον ἢ τὴν ἐνδιαίτησιν. Διὰ νὰ σχηματίσῃ ὁμως τοιαύτην ἀντίληψιν ὁ μαθητὴς, πρέπει νὰ ἔχη ἰσχυρὰν βούλησιν καὶ κρίσιν. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γεννᾶται παρ' αὐτοῖς τὸ συναίσθημα τῆς κατωτερότητος καὶ τῆς ἀδικίας, διὰ τοῦτο προτιμώτερον εἶνε νὰ ὀρίζηται διὰ τὴν παρεχομένην προστασίαν ἐν ἐλαχίστης ἀξίας ἀντίτιμον, τὸ ὅποιον νὰ εἶνε εἰς θέσιν νὰ καταβάλλουν καὶ οἱ ἀπορώτεροι.

Ἡ ἐπίδρασις τῆς ἐκ μέρους τῆς κοινωνίας ἢ τῆς πολιτείας βοηθείας τῶν μαθητῶν ἐξεταστέα καὶ ἀπὸ ἄλλης πλευρᾶς, ὅτι δηλ. δύναται νὰ γεννήσῃ παρ' αὐτοῖς τὸ συναίσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἀνάγκην τῆς ἀνταποδόσεως τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ ὅποιον ἔλαβον. Καὶ τὸ σχολεῖον, ἀφοῦ ἀποφύγῃ τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας δυσαρέστους συνεπείας, πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο ὀφείλει νὰ καλλιεργήσῃ τὴν ψυχὴν τῶν μαθητῶν.

Ἡ σχολικὴ ἀντίληψις καὶ πρόνοια ἔχουν εὐρείαν ἔκτασιν, διακρίνεται δὲ τὸ στάδιον τῆς προνοίας ἀπὸ τοῦ τῆς ἀντιλήψεως κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ μὲν πρόνοια περιλαμβάνει τὰ προληπτικὰ μέτρα ὑπὲρ τῆς σωματικῆς εὐεξίας τῶν μαθητῶν, ὅπως εἶνε τὰ ὑγιεινὰ διδασκτήρια καὶ θρανία, τὰ σχολικὰ λουτρά, τὰ ὑπαίθρια σχολεῖα, αἱ παιδικαὶ ἐξοχαὶ κλπ., ἡ δ' ἀντίληψις τὰ μέτρα τὰ λαμβανόμενα ἀμέσως ἐπὶ τῶν μαθητῶν καὶ ἀποσκοποῦντα τὴν πλήρωσιν προφαινομένων ἐκάστοτε ἀναγκῶν αὐτῶν, ὅπως εἶνε τὰ μαθητικά συσσίτια, ἡ δωρεὰν παροχὴ εἰδῶν ἱματισμοῦ, βιβλίων κλπ.

Βραδέως παρ' ἡμῖν τὸ Κράτος καὶ αἱ κοινότητες ἤρχισαν νὰ δεικνύουν σοβαρὸν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς σχολικῆς ἀντιλήψεως, ἐνῶ πολὺ πρὸ αὐτῶν ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἠσχολήθη περὶ τὰ ἔργα

αὐτῆς. Ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς, ὁ Σύλλογος προστασίας τῆς ὑγείας τοῦ μαθητοῦ, τὸ Πατριωτικὸν Ἴδρυμα προστασίας τοῦ παιδιοῦ κλπ. σωματεῖα¹ διὰ τῆς ὀργανώσεως παιδικῶν ἐξοχῶν, μαθητικῶν πολυκλινικῶν, μαθητικῶν συσσιτίων κλπ. προσεπάθησαν καὶ προσπαθοῦν εἰσέτι παραλλήλως πρὸς τοὺς δημοσίους ὀργανισμοὺς νὰ καλυτερεύσουν τοὺς ὄρους τῆς ζωῆς τῶν μαθητῶν. Ὁ νόμος 452 τοῦ 1914, περὶ σχολικῶν ταμείων τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, μεταξὺ τῶν σκοπῶν τῶν σχολικῶν ταμείων περιελάμβανε καὶ τὴν συνδρομὴν ἀπόρων μαθητῶν διὰ τῆς παροχῆς ἐνδυμάτων, ὑποδημάτων, βιβλίων, γραφικῆς ὕλης κλπ. Ἀλλὰ τὸ καθῆκον τοῦτο τῶν ταμείων, τοῦλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ τὴν παροχὴν ἐνδυμάτων καὶ ὑποδημάτων, οὐδέποτε ἐξεπληρώθη. Ἀπὸ τοῦ 1927 ἀρχίζει μεγαλυτέρα κίνησις περὶ τὴν σχολικὴν ἀντίληψιν² ἐκδηλουμένη κυρίως διὰ τῆς ὀργανώσεως μαθητικῶν συσσιτίων. Αἱ σχολικαὶ ἐφορεῖαι, ἐνισχυόμεναι ὑπὸ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, ἴδρυσαν μαθητικὰ οὐσσίτια, εἰς τὰ ὅποια οἱ ἄποροι μαθηταὶ λαμβάνουν ἀντὶ ἐλαχίστης πληρωμῆς ὑγιεινὴν καὶ καθαρὰν τροφήν, καὶ τὰ ὅποια βαθμηδὸν ἠϋξήσαν μέχρι τοῦ σημείου ὥστε πολλαὶ δεκάδες χιλιάδων μαθητῶν νὰ μετέχουν νῦν αὐτῶν. Κατὰ τὸ 1927—28 ὁ ἀριθμὸς τῶν συσσιτούντων μαθητῶν ἀνῆλθεν εἰς 525, τὸ 1928—29 εἰς 3.500, τὸ 1929—30 εἰς 4.500, τὸ 1930—31 εἰς 36.000 λόγω τῆς γενναιοτέρας συνδρομῆς τοῦ Κράτους, τὸ 1931—32 εἰς 30.000, τὸ 1932—33 εἰς 36.000, τὸ 1935—36, ἐλαττωθεισῶν τῶν κρατικῶν ἀρωγῶν, εἰς 24.000 *. Τὸ 1932—33 ἐδαπανήθησαν ἐν ὄλῳ ὑπὲρ τῶν μαθητικῶν συσσιτίων δρ. 9.500.000, ἐξ ὧν 2 ἐκ. ὑπὸ τοῦ Κράτους, τὰ δ' ὑπόλοιπα ἐκ τοπικῶν πόρων (εἰσφορῶν, ἐράνων κλπ.). Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ ὑποσιτισμοῦ, ὑφ' ὃν διαιτᾶται ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς καὶ τῆς ἐλονοσίας, ἣ ὅποια δυστυχῶς εἰσέτι μαστίζει τὴν χώραν μας, τὰ μαθητικὰ οὐσσίτια καλοῦνται νὰ ἐπιτελέσουν σκοπὸν μεγάλης ἐθνικῆς σημασίας καὶ διὰ τοῦτο δικαιοῦνται νὰ τύχουν μεγαλυτέρας ἐνισχύσεως ἐκ μέρους

1. Ἐμμ. Λαμπαδαρίου, Ἡ σχολικὴ ἀντίληψις καὶ πρόνοια. Ἀθῆναι, 1933, σ. 11,

2. Ἐμμ. Λαμπαδαρίου, Ἡ σχολικὴ ἀντίληψις κλπ. σελ. 18. Δημ. Στεφάνου, τὰ μαθητικὰ οὐσσίτια, περιοδ. Σχολικὴ ὑγιεινή, ἔτος Α' Τ. 5, 1937, σ. 11.

τοῦ Κράτους. Ὅπως ὁ νόμος 452, καὶ ὁ μεταγενέστερος νόμος περὶ σχολικῶν ταμείων τοῦ 1932 ὑπ' ἀριθ. 5019, μεταξύ τῶν ἔργων αὐτῶν ἀναγράφει καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἀπόρων μαθητῶν καὶ τὴν ὀργάνωσιν καὶ λειτουργίαν μαθητικῶν συσσιτίων, πράγματι δὲ ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ αἱ σχολικαὶ ἐφορεῖαι ἀνέπτυξαν μεγάλην δραστηριότητα ὑπὲρ τῶν μαθητικῶν συσσιτίων. Καὶ εἰς τὰ μικρότερα ἀκόμη μέρη λειτουργοῦν τοιαῦτα συσσίτια. Κάπως συστηματικώτερα φροντὶς ὑπὲρ τῆς σχολικῆς ἀντιλήψεως κατεβλήθη προσπάθεια νὰ ληφθῆ διὰ τοῦ νομ. διατάγματος τῆς 9 Σεπτεμβρίου 1935 «περὶ ἰδρύσεως ταμείου μαθητικῆς προνοίας καὶ ἀντιλήψεως». Δι' αὐτοῦ ἰδρύθη ἴδιος ὀργανισμὸς με σκοπὸν τὴν δημιουργίαν εὐνοϊκῶν βιοτικῶν καὶ σχολικῶν συνθηκῶν ὑπὲρ τῶν δεσμένων προστασίας μαθητῶν, εἰδικώτερον δὲ 1) τὴν δωρεὰν χορήγησιν βιβλίων καὶ γραφικῆς ὕλης, 2) τὴν δωρεὰν χορήγησιν εἰδῶν ἱματισμοῦ καὶ ὑποδήσεως καὶ φαρμάκων, 3) τὴν παροχὴν ὑποτροφιῶν καὶ 4) τὴν ἴδρυσιν καὶ συντήρησιν σχολείων διὰ ψυχικῶς ἢ πνευματικῶς ἀνωμάλους ἢ σωματικῶς ἀναπήρους παιῖδας. Πόροι τοῦ ὀργανισμοῦ ὠρίσθησαν 1) δύο ἑκατομμύρια δρ. ἑτησίως ἐκ τῶν ἐξ ἐκπαιδευτικῶν τελῶν εἰσπράξεων, 2) τὸ ἀντίτιμον τῶν τίτλων σπουδῶν, τῶν χορηγουμένων κατὰ τὴν λήξιν τοῦ ἔτους εἰς τοὺς προαγομένους μαθητὰς καὶ 3) τὸ προϊόν τοῦ κατὰ τὸν νόμον περὶ διδακτικῶν βιβλίων βιβλιοσήμου, ἀνερχόμενον εἰς 5—6 ἑκατομ. ἑτησίως. Οὐδεὶς ὅμως ἐκ τῶν προβλεπομένων πόρων διετέθη καὶ οὕτω μέχρι σήμερον δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἴδρυσις τοῦ ταμείου.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παρατηρεῖται τάσις, ὅπως ὀλόκληρος ἡ κοινωνικὴ πρόνοια ἀσκῆται ὁμοιομόρφως διὰ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Προνοίας καὶ τοῦ Πατριωτικοῦ ἰδρύματος. Ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν τὴν ἐπικίνδυνον λεπτότητα, τὴν ὁποίαν ἐνέχει ἡ σχολικὴ ἀντίληψις καὶ διὰ τοῦτο νομίζομεν, ὅτι αὕτη, διὰ νὰ ἀποφευχθοῦν λίαν δυσάρεστα ἀποτελέσματα, μόνον διὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν, δυναμένων νὰ διαγιγνώσκουν καὶ ἐπιδροῦν ἐπὶ τῆς μαθητικῆς ψυχῆς, δέον νὰ παρέχεται.